

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 16 (2009)

Ιωάννης Η. Κάλφογλους, Ιστορική Γεωγραφία τής Μικρασιατικής Χερσονήσου

Οδυσσέας Λαμψίδης

doi: [10.12681/deltiokms.22](https://doi.org/10.12681/deltiokms.22)

Copyright © 2015, Οδυσσέας Λαμψίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λαμψίδης Ο. (2009). Ιωάννης Η. Κάλφογλους, Ιστορική Γεωγραφία τής Μικρασιατικής Χερσονήσου. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 16, 421–428. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.22>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Ἰωάννης Η. Κάλφογλου, *Ἱστορική Γεωγραφία τῆς Μικρασιατικῆς Χερσονήσου*, Εἰσαγωγή - μετάφραση - σχόλια: Σταῦρος Θ. Ἀνεστίδης, Ἀθήνα, Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν, 2002, 229 σελ. + εἰκ. + χάρτης.

*Συμπληρωματικά
στὴ Βιογραφία καὶ Ἑργογραφία τοῦ Ἰ. Η. Κάλφογλου*

Τὸ βιβλίο αὐτό, ποῦ τυπώθηκε στὰ καραμανλίδικα τὸ 1899 καὶ σήμερα στὰ νέα ἑλληνικά με τὴν ἀπόδοση καὶ τὰ σχόλια τοῦ Σταύρου Θ. Ἀνεστίδη, ἔπρεπε ἴσως, γιὰ νὰ μὴν πῶ ὅπωςδῆποτε, νὰ εἶχε ἐκδοθεῖ πρὶν ἀπὸ τὶς δημοσιεύσεις τῶν S. Salaville - E. Dalleggio καὶ τῆς Εὐαγ. Μπαλτᾶ γιὰ τὰ καραμανλίδικα ἢ τουλάχιστον μαζί με αὐτές¹. Γιατὶ ἡ ἰδιοτυπία τῶν καραμανλίδικων ἔζησε τὴ μεγαλύτερη ἀκμὴ τῆς μετὰ τὸ 1850, στὰ τελευταῖα ἔβδομηντα χρόνια ποῦ παρέμειναν οἱ Ἕλληνες Καραμανλῆδες στὴν τουρκικὴ ἐπικράτεια. Τότε, εἴμαστε βέβαιοι, θὰ εἶχε μεγαλύτερη ἀξία, γιὰ τὴν πληροφοροφίαν γιὰ τὴν τοπογραφικὴ ἐπισήμανση καὶ γιὰ τὸν πληθυσμὸ τῶν Καραμανλῆδων.

Ὁ λόγιος συγγραφέας Ἰ. Κάλφογλου (1871-1931), γεννημένος στὴν Κωνσταντινούπολη, ὀρθόδοξος, με ἔμμεση καταγωγή ἀπὸ τουρκόφωνη περιοχὴ τοῦ

1. S. Salaville - E. Dalleggio, *Karamanlidika*, τόμ. I (1584-1850), Ἀθήνα 1958· τόμ. II (1851-1865), Ἀθήνα 1966· Evangelia Balta, *Karamanlidika. Additions (1584-1900)*, Ἀθήνα 1987· *Karamanlidika. XXe siècle*, Ἀθήνα 1987· *Karamanlidika. I, Nouvelles additions et compléments (XVIIIe-XXe siècles)*, Ἀθήνα 1997. Τὸ βιβλίο τοῦ Ἰ. Κάλφογλου ἀναγράφεται ὡς ἑξῆς: Evangelia Balta, *Karamanlidika. Additions*, ὁ.π., σ. 128: 1899 ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ / ΚΗΤΑΣΗΝΗΝ / ΤΑΡΙΧΙΕ ΔΖΑΓΡΑΦΙΑΣΗ / ΜΟΥΧΑΡΡΙΠΙ / «Ἀνατολή» γὰζέταση μουχαρριζλερινδέν / I. Η. ΚΑΛΦΟΓΛΟΥΣ / ΝΑΣΙΡΛΕΡΙ / ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΙΣΑΗΛΙΔΑΙ / Maarif-i nezaret-i celilesinin ruhsatiye tab olunmustur* / Mearif nazareti dzeleleisinin fi 23 Februaris 1314 tarixlu / be 804 nomerolu roushatli ile tap-ou-neser dlenimishedir. / ΔΕΡΙΣΑΔΕΤΔΕ / ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΙΣΑΗΛΙΔΑΙ Ματπασσηνδὰ τὰπ ὀληνημῆσδη / 1899. *Géographie historique du continent d'Asie Mineure. Auteur: J. E. Kalphoglou, rédacteur du journal «Anatolie». Éditeurs: Misaélidis frères. Autorisation du 23 février 1314, n° 804, du Ministère de l'Instruction Publique, Constantinople, imprimé chez Misaélidis frères, 1899.* Βλ. ἐπίσης Evang. Balta, «Périodisation et typologie de la production des livres Karamanlis», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* 12 (1997-1998), σσ. 129-153.

Πόντου, την περιοχή της Πάρφρας, συνέγραψε το πόνημα αυτό (στά δημοσιεύματα του χρησιμοποίησε και την ελληνική) κινούμενος από τον ιερό ζήλο για τὰ πάτρια που συγκινοῦσε τότε πολλούς. Τὸ ἔργο του αὐτὸ ἀποτελεῖ σήμερα ὀπιοσδήποτε μιά πηγή, ὄχι πλέον ἀξιοσημείωτη γεωγραφικά, ἔθνογραφικά, ἀλλὰ σημαντικὴ γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὸν πολιτισμὸ τῶν Καραμανλίδων.

Τὸν 19ο αἰώνα, ἰδίως τὸ δεῦτερο μισό, καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸ 1873, ὅπου ὁ ἱερέας Πέτρος Γερακάκης μεταφράζει καὶ δημοσιεύει τὸ ἔργο τοῦ γάλλου Charles Texier στὴ Σμύρνη², ἐπιστημονικὰ τονίζεται ἡ συμβολὴ τῆς γεωγραφίας στὴν ἱστορία ἰδίως μὲ τὸν ἔθνογράφο Fr. Ratzel καὶ τοὺς ὁμοτέχνους καὶ τοὺς ὁπαδούς του³.

Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας μετὰ τὸ Χάτι Χουμαγιούν, καὶ ἰδίως μετὰ τὶς κοινοτικὲς διατάξεις (1862-63)⁴ προωθοῦν, ὅπου ἦταν δυνατόν, τὴν ἔκδοση μελετῶν καὶ αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων, καὶ μάλιστα σὲ καραμανλίδικη ἰδιοτυπία, συμβάλλοντας ἔτσι στὴν προβολὴ καὶ τόνωση τοῦ ἔθνομιστοῦ τῶν τουρκόφωνων Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ κίνημα γιὰ τὸν ἔθνισμὸ τῶν Καραμανλίδων καὶ τὴν τότε ταυτόχρονη ἀνάπτυξη τῶν πολιτικῶν καὶ ἔθνικῶν στόχων τῶν ἐλλήνων ὑπκόων τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας⁵ μεγάλωσε καὶ ἀνδρώθηκε ὁ Ἰ. Κάλφολγους. Ἡ *Ἱστορικὴ Γεωγραφία* του ἀποτέλεσε σταθμὸ καὶ ἀφετηρία καραμανλίδικης αὐτοσυνειδησίας καὶ μιά οὐσιαστικότερη συμβολὴ στὴ μελέτη

2. *Γεωγραφική, Ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ περιγραφή τῶν πόλεων καὶ ἐπαρχιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας*, συγγραφεῖσα μὲν γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Καρόλου Τεξιέ, μεταφρασθεῖσα δὲ καὶ πολλὰς σημειώσεις ἐπανηθηθεῖσα ὑπὸ Πέτρον Γερακάκη Ἱερέως, Καὶ ἐκδοθεῖσα πρὸς ὄφελος τοῦ Ἱεροῦ ἐν Σμύρνη Γραμικῶν Νοσοκομείου, τόμ. Α', Σμύρνη 1873.

3. Βλ. Ἡ Ἔξοδος Γ', *Μαρτυρίες ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες τοῦ παράλιου Πόντου*, Ἀθήνα, Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν (ὑπὸ ἔκδοσιν), Εἰσαγωγὴ Ὁδ. Λαμφίδης.

4. G. G. Arnakis, «The Greek Church of Constantinople and the Ottoman Empire», *The Journal of Modern History* 24 (1952), σσ. 235-250, ἰδίως σσ. 248-250· ὁ ἴδιος, «The Role of Religion in the Development of Balkan Nationalism», *The Balkans in Transition*, Charles and Barbara Jelavich (eds), Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1963, σσ. 113-144.

5. Ἡ Ἔξοδος Γ', ὁ.π. Στὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ τὴν πρώτη τοῦ 20οῦ ἐξαγγέλλεται στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο (μὲ σημαντικὸς παράγοντες τὸν Μαργαρίτη Εὐαγγελίδη καὶ τὸν Κ. Παπαμαχαλόπουλο) μιά νέα καινοτόμος ἄποψη γιὰ τὶς σχέσεις τῆς τότε Ἑλλάδας μὲ τὴν ὀθωμανικὴ ἐπικράτεια. Τότε ἀκριβῶς μὲ τὴν «ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία» τοῦ Ἰωάνος Δραγοῦμη ἕνας νέος στόχος παίρνει μορφή στὴν πολιτικὴ κόνιστρα.

καί προβολή τῶν ἐλλήνων ὑπηκόων τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας, πού εἶχαν χάσει τὴ γλώσσα τους, τὴ διατηροῦσαν ὁμως γράφοντας τὰ κείμενά τους μὲ τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο. Αὐτὴν τὴν πνευματικὴ συμβολὴ τόνωσε καὶ τόνισε ἡ *Ἱστορικὴ Γεωγραφία τῆς Μικρασιατικῆς Χερσονήσου*.

Τὸ βασικὸ αὐτὸ βοήθημα στὴν ἱστορία τῆς καραμανλίδικης γραμματείας σήμερα, στὴν ἐποχὴ μας, ὅπου ἡ καραμανλίδικη ἰδιοτυπία ἔχει σχεδὸν παντελῶς ἐκλείψει, δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸν οὔτε ἐπιτρεπτὸν νὰ προκαλεῖ ἐπικριτικά σχόλια ἢ σχόλια γιὰ συμπλήρωση κενῶν πού ὁ Ἰ. Κάλφογλου εἶχε ἀφήσει στὸ ἔργο του.

Ἐμεῖς σήμερα ἐπαινώντας τὴν ὠραία αὐτὴ ἔκδοση, πού τόσο καθυστέρησε χρονικά, θέλουμε ἀπλῶς νὰ σημειώσουμε μερικά συμπληρωματικὰ στοιχεῖα, πού θὰ βοηθήσουν τὸν ἐρευνητὴ νὰ ἀξιολογήσει καλύτερα τὸν Ἰωάννη Κάλφογλου καὶ τὰ δημοσιεύματά του. Ἀσφαλῶς ὁ λαμπρὸς μεταφραστὴς καὶ σχολιαστὴς τοῦ αὐτοτελοῦς βιβλίου τοῦ Κάλφογλου Σταυρὸς Ἀνεστίδης θὰ μποροῦσε νὰ τὰ λάβει ὑπόψη σὲ ἐνδεχόμενη δεύτερη ἔκδοση καὶ συνέχιση τῆς προσπάθειάς του, ἔστω καὶ χρησιμοποιώντας λίγες ἀκόμα σελίδες τῆς Εἰσαγωγῆς.

Ὁ Ἰ. Κάλφογλου, πού μὲ ἀδιάπτωτο ζῆλο ἀσχολήθηκε μὲ τὴ γλώσσα καὶ τὴν ἱστορία τόσο τῶν Καραμανλῆδων ὅσο καὶ τῶν γειτονικῶν μὲ τὴ Μικρὰ Ἀσία λαῶν, ἔγραψε καὶ πολλὲς ἄλλες μελέτες. Ὅπως ὅλοι οἱ Πόντιοι, σήκωσε καὶ αὐτὸς στὰ χρόνια 1919-1922 μὲ τὸ Ποντιακὸ τότε ζήτημα τὸ λάβαρο τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς αὐτονομίας καὶ τουλάχιστον τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν Ἑλληνοποντίων ἀπὸ τὴν τουρκικὴ διοίκηση, ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴ τουρκικὴ τυραννία.

Ὁ Ἰ. Κάλφογλου ἀπαρχῆς ὑπῆρξε ἀντιπρόσωπος τῶν Ποντίων τοῦ Αἰκατερινοντάρ καὶ τῆς Ἀμασειας στὸ Συνέδριο Ποντίων τοῦ Βατοῦμ⁶, ὅπου σὲ πάρα πολλὰ ζητήματα πῆρε θέσεις ἀντίθετες πρὸς ἐκείνες τοῦ μητροπολίτη Τραπεζούντας. Ἐξηγεῖται λοιπὸν ἡ σιωπὴ τοῦ μητροπολίτη Χρυσάνθου γιὰ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Ἰ. Κάλφογλου⁷ καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἡ ἰδεολογικὴ τοπο-

6. Ἡ δραστηριότητά του καὶ οἱ ἐνέργειές του σχεδὸν πάντοτε ἀγγίζαν τὰ φλέγοντα προβλήματα τῶν Ἑλληνοποντίων. Βλ. Θ. Θεοφύλακτος, *Γύρω στὴν ἄσβεστη φλόγα*, Θεσσαλονίκη 1958, σσ. 132, 140-41, 146, 158, 162, 164, 171, 176, 178, 190, 192, 281, 282, 283-284, 298, ὅπου σημειώνεται ἡ δράση τοῦ Κάλφογλου γιὰ τὸ Ποντιακὸ πρόβλημα συνεπικουρούμενου ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Ἀμασειας Γερμανὸ Καραβαγγέλη βλ. ἰδίως σ. 298, ὅπου σὲ ἔγγραφο τοῦ Λ. Ἰασοῖδη ἀπὸ Κωνσταντινούπολη, τότε προέδρου τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῶν Ποντίων στὸ Βατοῦμ, πρὸς τὸν Ἰ. Κάλφογλου, Βατοῦμ, τῆς 10.10.1920, ρητῶς ἀναφέρεται ὅτι ὁ μητροπολίτης Ἀμασειας θεωρεῖ τιμὴ νὰ ἀντιπροσωπεύεται στὴν Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ποντίων ἀπὸ τὸν Ἰ. Κάλφογλου.

7. Βλ. Ὁδ. Λαμψίδης, «Μία νέα πηγὴ ἱστορίας – Οἱ βιογραφικὲς ἀναμνήσεις

θέτηση και η άντιμαχία τῶν μητροπολιτῶν Τραπεζούντας Χρυσάνθου και Ἄμασειας Γερμανοῦ Καρβαγγέλη γιά τὸ Ποντιακὸ ζήτημα. Ὡστόσο κατὰ τὸ διάστημα τῆς ρωσοκρατίας (1916-1918) ὁ Ἰ. Κάλφογλου παρέμεινε στὴν Τραπεζούντα και ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς τακτικότερους συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ «Οἱ Κομνηνοί»⁸, πού ἐκδιδόταν στὴν Τραπεζούντα κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ μὲ διευθυντὴ τὸν μητροπολίτη Χρυσάνθο.

Μιά ἱστορικὴ διαδρομὴ τῆς ζωῆς και τῶν ἔργων τοῦ Ἰ. Κάλφογλου δίνει ἡ πολυσέλιδη Εἰσαγωγή τοῦ Σταύρου Ἀνεσιτίδη. Θὰ μποροῦσε νὰ συμπληρωθεῖ μὲ τὴν καταγραφή ὀρισμένων ἀκόμα ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Κάλφογλου, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουμε πιὸ κάτω.

Βέβαια ὁ Π. Κοντογιάννης τὸ 1921 τύπωσε στὴ σειρά Ἑθνικῶν Δημοσιευμάτων *Γεωγραφία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας*, Ἀθῆναι 1921 (ἀνατύπωση 1995) μὲ πολ- λές πληροφορίες και εἰδήσεις γιά τὸν μικρασιατικὸ ἑλληνισμό μέχρι τὸ 1914.

– Ὅμως θὰ εἶχαμε τὴν ἀπαίτηση ἀπὸ τὸ ΚΜΣ, πού υἰοθέτησε και ἐξέδωσε τὸ βιβλίο τοῦ Ἰ. Κάλφογλου, νὰ εἶχε ἐν τέλει προσαρτήσει λεπτομερέστερο χάρτη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας σύμφωνα μὲ ὄσες πληροφορίες δίνει ὁ ἴδιος στὸ βιβλίο του γιά τοὺς Καρμανλῆδες.

– Οἱ λέξεις και φράσεις τῆς τουρκικῆς γλώσσας πού εἶναι γραμμένες μὲ ἑλληνικούς χαρακτήρες στὸ βιβλίο τοῦ Ἰ. Κάλφογλου φρονοῦμε ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν πάντοτε σὲ παρένθεση ἢ σὲ ὑποσημείωση τὴ νεοελληνικὴ ἀπόδοσή τους.

– Και ἀκόμα κοντὰ στὸ Εὐρετήριο μὲ τὰ τοπωνύμια σὲ ἑλληνικὴ γλώσσα καλὸ θὰ ἦταν νὰ ὑπῆρχε και ἕνα εὐρετήριο τῶν τουρκικῶν ὀνομασιῶν τῶν πόλεων και χωριῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας σὲ καρμανλίδικη ἰδιοτυπία.

Ἔτσι, νομίζω, θὰ ἦταν πληρέστερο τὸ ἐξαιρετικὸ αὐτὸ βιβλίο πού ἐξέδωσε τὸ ΚΜΣ.

Πιὸ κάτω ἀναγράφουμε τὰ δημοσιεύματα τοῦ Ἰ. Κάλφογλου σημειώνοντας σὲ ἀγκύλη πού δημοσιεύονται ἢ μνημονεύονται: Α = Εἰσαγωγή Στ. Ἀνεσιτίδη στὴν *Ἱστορικὴ Γεωγραφία* τοῦ Ἰ. Κάλφογλου· Κ = περιοδικὸ *Οἱ Κομνηνοί*· Μ = Μυρίδης⁹.

τοῦ μητροπολίτη Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* 11 (1995-1996), σσ. 239-267, ἐδῶ σσ. 260-261.

8. Βλ. Ὁδ. Λαμφίδης, «Τὸ περιοδικὸ τῆς Τραπεζούντας “Οἱ Κομνηνοί”. Α’. Παρουσίαση, ἀξιολόγηση. Β’. Περιεχόμενα», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* 11 (1995-1996), σσ. 137-180, λήμμα «Κάλφογλου Ἰ. Η.» στὸ Εὐρετήριο συγγραφέων.

9. Χρ. Μυρίδης, «Συμβολὴ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τοῦ Πόντου», *Ἀρχεῖον Πόντου* 10 (1940), στὸ λήμμα «279. Κάλφογλου Ἰωάννου Η.», σσ. 66-67.

Ἡμερολόγιον «Ἡ Ἀνατολή». Ἀνατολή Ρουμιλαρηνά Μαχσοὺς Ρουμί οὐλ χουρουφ βέ Τουρκί οὐλ Ἰπαρέ σαλναμέ, 1894, Πιρινδζί Σενέ, Κωνσταντινούπολη 1893. [Α σημ. 64]

Ζινδξίδερέ καργεσινδέ πουλουανάν Ἰωάννης Πρόδρομος Μοναστηρὴ γιάχοδ Μονή Φλαβιανῶν. Μουχαρριρι Ἀνατολή Γαζετασηνήν σαπήκ Μουδιό βέ Μουχαρριρι Ἰωάννης Η. Κάλφογλους, Κωνσταντινούπολη 1898. [Α σημ. 69 καὶ 80]

«Ὁ ἐν Κολχίδι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Ἑλληνισμός. Ἐκπαιδευτήρια τῆς ὁμογενοῦς κοινότητος Βατούμ», *Πατρίς ἐφημ. ἐν Βουκουρεστίῳ* 3665 (20.7./2.8.1903), 3666 (22.7./4.8.1903) καὶ 3667 (23.7./5.8.1903). [M]

Οἱ Ἕλληνες ἐν Κανκάσῳ. Ἱστορικὸν δοκίμιον, Ἀθήνα 1908. [Α σημ. 83, M]

«Ἡ παράλιος τοῦ Νομοῦ Τραπεζοῦντος» (σελίδες ἱστορικογεωγραφικαί): «Διοικήσις Λαζιστάν, ἀπὸ Ἀθήνας (Ἄτινα) μέχρις Ὀφρεως (Ἄφ)», *Ἀργοναύτης*, ἔτ. 5 (1916), ἀρ. 159, σσ. 13-14. [M]

«Ἐθνολογικὴ κατάστασις, ἀπὸ Ἀθήνας (Ἄτινα) μέχρις Ὀφρεως (Ἄφ)», *δ.π.*, ἀρ. 160, σσ. 13-14. [M]

«Ἐποδιοικήσις Ὀφ, Σουρμένων καὶ Γεμουράς» (σελίδες ἱστορικογεωγραφικαί), *δ.π.*, ἀρ. 161, σσ. 13-14. [M]

«Ἐπαρχία Τραπεζοῦντος», *δ.π.*, ἀρ. 162, σσ. 13-14. [M]

«Ἐπαρχία Ροδοπόλεως», *δ.π.*, ἀρ. 163, σσ. 13-14 καὶ ἀρ. 164, σ. 13. [M]

«Ἐπαρχία Χαλδίας», *δ.π.*, ἀρ. 165, σσ. 13-14. [M]

«Τραπεζοῦς: 1) Ἐνορία Ἑλληνικαί, 2) Ἑλληνικά ἐκπαιδευτήρια, 3) νοσοκομεῖον, 4) σωματεῖα Ἑλληνικά, 5) Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος «Ξενοφῶν» καὶ 6) «Ἑλληνικὸς τύπος», *δ.π.*, ἀρ. 166, σσ. 13-14. [M]

«Ζῆλος ἄλογος ἀμαθείας καρπὸς ἐστίν [ἀναίρεσις εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Βασιπέλη καὶ ἀναλώμασι τῆς ἐν Μόσχῃ Γεωργιανῆς Ἐταιρίας τῶν ἐπιστημῶν ἐκ 52 σελίδων ἐκδοθὲν βιβλιάριον τὸ φέρον τὸν τίτλον «Τουρκικὴ Γεωργία, Λαζιστάν, Τραπεζοῦς καὶ χώρα τοῦ Τσορόχ»], *δ.π.*, ἀρ. 185, σσ. 10-11. [M]

«Ὁ ἐν Τραπεζοῦντι ναὸς τῆς Θεοτόκου τῆς Χρυσοκεφάλου», *δ.π.*, ἀρ. 194, σσ. 9-10. [M]

«Ὁ ἐν Τραπεζοῦντι ναὸς τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου», *δ.π.*, ἀρ. 197, σ. 9 καὶ ἀρ. 198, σσ. 10-11. [M]

«Ὁ ἐν Τραπεζοῦντι ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας», *δ.π.*, ἀρ. 200, σ. 10 καὶ ἀρ. 201, σ. 9. [M]

«Ποῦ εὐρίσκεται ἡ Ἀλύβη», *Οἱ Κομνηνοί*, τεῦχ. 11 (17.9.1916), σσ. 190-192. [K, M]

«Ἡ ἐν Τραπεζοῦντι διαμονὴ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Βουλγαροκτόνου ἐν ἔτει 1022 μ.Χ. (κατὰ τὸν Gustave Schlumberger)», *δ.π.*, τεῦχ. 12 (1.10.1916), σσ. 207-211. [K, M]

«Πῶς ἦτο ὠχυρωμένη ἡ Θεοδοσιούπολις ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν», *δ.π.*, τεύχ. 13 (15.10.1916), σσ. 232-234. [Κ]

«Ἡ πάλαι διαλάμψασα ἐπισκοπὴ (Μητροπόλις) Ἰσχανίου», *δ.π.*, τεύχ. 14 (29.10.1916), σσ. 251-252. [Κ]

«Βιογραφία Σολομώντος Β' Βασιλέως τῆς Ἱμερητίας (Κάτω Ἰβηρίας) τοῦ ἀποθανόντος ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἐνταφιασθέντος ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου», *δ.π.*, τεύχ. 15 (13.11.1916), σσ. 271-273. [Κ, Μ]

«Ἡ ἐν Οἰνότη τεθαμμένη ἡγεμονίς τῆς Γουρίας Σοφία», *δ.π.*, τεύχ. 16 (26.11.1916), σσ. 291-293. [Κ, Μ]

«Ἡ εἰς Τραπεζοῦντα καταφυγὴ Παγκρατίου Δ' βασιλέως τῆς Γεωργίας (1027-1072)», *δ.π.*, τεύχ. 18 (24.12.1916), σσ. 335-336. [Κ, Μ]

«Τὸ ἱστορικὸν τῶν ἐν τῷ ἐγκωμίῳ τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος φράσεων "Καὶ ἔξαρχος πάσης Λαζικῆς" καὶ "τὸν τόπον ἐπέχοντος Καισαρείας, Καππαδοκίας"», *δ.π.*, τεύχ. 19 (7.1.1917), σσ. 349-351. [Κ, Μ]

«Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος», *δ.π.*, τεύχ. 20 (21.1.1917), σσ. 373-375. [Κ, Μ]

«Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, Ἐπιστολὴ κατὰ τῆς ἐν Κάτω Ἰβηρίας σωματεμπορίας καὶ πωλήσεως Χριστιανῶν», *δ.π.*, τεύχ. 21 (4.2.1917), σσ. 393-395. [Κ]

«Γεωργιαναὶ ἡγεμονίδες ἐν Βυζαντίῳ. Μαρία ἡ Ἄβασόγισ», («Ἐπετα συνέχεια») ¹⁰, *δ.π.*, τεύχ. 26 (15.4.1917), σσ. 482-484. [Κ]

«Ὁ Ἄποικος, ἦτοι αἱ ἐν νοτίῳ Ρωσίᾳ καὶ Κανκάσῳ ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι καὶ αἱ ἄλλοτε διαλάμψασαι Ἑλληνικαὶ ἐπισκοπαί, ἀρχιεπισκοπαὶ καὶ μητροπόλεις, ἐν Βατοῦμ 1919», τυπογραφεῖον Ὁ Πόντος, τεύχος 1, σελ. α'-ς' + 7-128. [Μ]

«Ζεὺς, Σωτὴρ καὶ Νίκη», *Ἐλεύθερος Πόντος* (20.6.1920). [Α σημ. 87]

«Ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Κερασούντος», *δ.π.*, (4.7.1920). [Μ]

«Ἀνάγκη. Ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται», *δ.π.*, (10.9.1920). [Α σημ. 88]

«Ἡ 14/27 Ἰουλίου», *δ.π.*, (15.7.1920). [Α σημ. 89]

Σούρμενα, ἦτοι γεωγραφία καὶ ἱστορία τῆς περιφερείας Σουρμένων, ἐν Βατοῦμ 1921. [Μ]

«Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀρμενίας [πρόκειται περὶ Ποντίων μεταλλουργῶν καὶ μεταναστῶν]», *Νεὸς Ποιμὴν*, τόμ. 4 (1922), σσ. 650-657. [Μ]

10. Γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ περιοδικοῦ *Οἱ Κοιμηνοὶ* μετὰ τὸ τεύχος 26, βλ. Λαμφίδης, «Τὸ περιοδικὸ "Οἱ Κοιμηνοὶ"», σσ. 139-140.

Ἐντέλει ἐπαναλαμβάνουμε πόση σημασία ἔχει τὸ καραμανλίδικο αὐτὸ δημοσίευμα τοῦ Ἰ. Κάλφογλου στὰ νέα ἑλληνικά γιὰ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς καραμανλίδικης ἰδιοτυπίας καὶ τῶν Καραμανλίδων.

Παραθέτουμε στοιχεῖα γιὰ τὴ δράση τοῦ Ἰ. Κάλφογλου ὅπως τὰ παρέχει ὁ Θ. Θεοφύλακτος¹¹ στὸ βιβλίον του:

σ. 132, συνεδρ. 23.6/6.7.1919. Ἀντιπρόσωπος τοῦ Αἰκατερινοντάρ καὶ τῆς Ἀμάσειας, συμμετέχει στὸ Συνέδριον Βατοῦμ ὡς μέλος.

σ. 141, συνεδρ. 12/25.7.1919. Παίρνει τὸν λόγο καὶ τονίζει: «Δὲν ἐνδιαφέρεται ἂν τὸ Συνέδριον συνεκροτήθῃ αὐτοβούλως ἢ ἐξ ὀδηγῶν. Ἐνδιαφέρει νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν στόχον του, πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Πόντου. Εἶναι αἶσχος νὰ διαλυθῇ ἢ νὰ κλονισθῇ διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ γίνουιν μερικαὶ σφαγαὶ εἰς τὴν Τραπεζοῦντα».

σ. 142. Στὴν ἴδια συνεδρίαση μεταξὺ ἄλλων τονίζει: «Οἱ Τοῦρκοι ἐχρησιμοποίησαν γνωστὴν τῶν μέθοδον. Ὑπέδειξαν εἰς τὴν Ἱερὰν Μητροπόλιν τὴν ἐξεγεθηῖσαν κοινὴν γνώμην τῶν Μωαμεθανῶν καὶ τὴν ἐπτόησαν καὶ τὴν ἔβαλαν νὰ διαλύσῃ τὸ Συνέδριον».

σ. 146, συνεδρ. 18/31.7.1919. Φρονεῖ ὅτι τὸ Συνέδριον εἶναι ποντιακὸ καὶ ὅτι μόνο γιὰ τοὺς Ποντίους πρόσφυγες μπορεῖ νὰ μεριμνήσῃ σύμφωνα μὲ ὀδηγίαι τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.

σ. 158, συνεδρ. 1/14.4.1920. Μαζὶ μὲ ἄλλους διαμαρτύρεται γιὰ ὑποβάθμιση τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

σ. 162, συνεδρ. 4/17.4.1920. Προτείνει τὴν ἐκλογή ἐπιτροπῆς ποὺ θὰ μελετήσῃ τὰ καταγγελλόμενα ἐπεισόδια καί, ἂν ἐπαληθευθοῦν, θὰ ὑποβάλει ἔκθεσιν στὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησιν γιὰ τιμωρίαν ἐνόχων καὶ γιὰ πρόληψιν χειροτέρων.

σ. 164, συνεδρ. 5/18.4.1920. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις Βατοῦμ εὐχαριστεῖ τὸν Ἰ. Κάλφογλου «διὰ τὴν προσφορὰν του νὰ πωλήσῃ αὐτὴ τὸ βιβλίον του Ὁ ἄποικος, πρὸς ὄφελος τῆς Περιθάλψεως μετ' ἀφαίρεσιν τῶν ἐξόδων ἐκτυπώσεως».

σ. 170, συνεδρ. 27.4/10.5.1920. Ἐκλέγεται μέλος τοῦ πενταμελοῦς νέου Ἐθνικοῦ Συμβουλίου στὸ Βατοῦμ γιὰ τὴν περίπτωσιν κηρύξεως στρατιωτικοῦ νόμου ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλων.

σ. 171, συνεδρ. 28/11.5.1920. Τονίζει ὅτι τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον ἐργάστηκε γιὰ τοὺς πρόσφυγας «ἕως τὸ ὄριον τοῦ δυνατοῦ» καὶ ὅτι σ' αὐτὸ ὀφείλεται ἡ ἀφιξὴ τῶν πλοίων.

σ. 176, συνεδρ. 5/18.5.1920. Ἐκλέγεται μὲ ἄλλους τρεῖς μέλος τοῦ πεντα-

11. Βλ. πρὸ πάνω, σμ. 6.

μελοῦς Ἐθνικοῦ Συμβουλίου (Πρόεδρος καὶ σύμβουλος εἶχαν ἤδη ἐκλεγεῖ στὴν προηγούμενη συνεδρίαση).

Στὴν ἴδια συνεδρίαση ὡς εἰσηγητὴς τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς προτείνει σχέδιο γιὰ τὴν αὔξηση τῶν ἐσόδων τῆς ἐφημερίδας *Ἐλεύθερος Πόντος*.

σ. 178, συνεδρ. 15/28.5.1920. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἐκλέγει τριμελὴ ἐπιτροπὴ μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Ἰ. Κάλφογλου γιὰ τὸν ἔλεγχον τῶν λογαριασμῶν καὶ τὴ βελτίωση τῶν οἰκονομικῶν τῆς ἐφημερίδας *Ἐλεύθερος Πόντος*.

σ. 190, συνεδρ. 23/5.6.1920. Στὴν Ἐθνοσυνέλευση ὁ Ἰ. Κάλφογλου ζητεῖ ἀπὸ τὸν Ν. Λεοντίδη νὰ δώσει ἐξηγήσεις γιὰ τὴ διανομὴ ἀλεύρων.

σ. 192. Στὴν ἴδια συνεδρίαση σχετικὰ μὲ τὶς δηλώσεις Βενιζέλου διατυπώνει τὴ γνώμη ὅτι «δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ληφθοῦν ἀποφάσεις βάσει ὀλίγων εἰδήσεων τοῦ Τύπου, οὔτε νὰ ἐξαχθοῦν θετικὰ καὶ τελεσιδικα συμπεράσματα ἀπὸ ὀλίγας λέξεις μᾶς δηλώσεως. Ἄς γίνῃ πρῶτα ἡ ἐκθεσις τῶν Ἀντιπροσώπων καὶ ἄς πληροφορηθῇ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις βάσιμα τὰς μελλοντικὰς βλέψεις τῆς Ἑλλην. κυβερνήσεως».

σ. 281. Τηλεγράφημα τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἀπὸ Βατοῦμι πρὸς Βενιζέλο, 13/26.5.1920, ποῦ συνυπογράφεται ἀπὸ τὸν Ἰ. Κάλφογλου ὡς γραμματέα.

σ. 282. Ἐπίσης ὡς γραμματέας ὁ Ἰ. Κάλφογλου συνυπογράφει ἔγγραφο ἀπὸ Βατοῦμι 30-6-1920 «πρὸς τὰς ἀπανταχοῦ Ἐνώσεις καὶ Ἐπιτροπείας τῶν Ποντιῶν Ἑλλήνων». Μὲ τὸ ἔγγραφο ἀποστέλλεται ἀντίγραφο Ἐκθέσεως τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον «δι' ἐπανόρθωσιν τῶν... δηλώσεων τοῦ... Ἄγ. Τραπεζοῦντος ἐν σχέσει πρὸς τὴν νομικὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν παμπόντιον ἀντιπροσωπευτικὴν ιδιότητα τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως...».

σ. 283-84. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ Συνεδρίας τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου (Βατοῦμι) τῆς 13/26.7.1920, ὅπου μεταξὺ ἄλλων ὀρίζεται ἡ συνέχιση τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συμβουλίου μὲ προεδρεύοντα τὸν Ἰ. Κάλφογλου.

σ. 284. Πιστοποιητικὸν 14/27.7.1920. Τὸ Ἐθνικὸ Συμβούλιο Βατοῦμι ἀπορρίπτει τὶς κατηγορίες κατὰ Βασιλείου Σ. Ἰωαννίδη καὶ τὶς χαρακτηρίζει ὡς ἀπλῆς συκοφαντίες.

σ. 298. Μὲ ἔγγραφο ἀπὸ Κωνσταντινούπολη (10.10.1920) πρὸς Βατοῦμι ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀμασειᾶς θεωρεῖ τιμὴ νὰ ἀντιπροσωπευεῖται ἀπὸ τὸν Ἰ. Κάλφογλου.

Αὐτὰ τὰ ὀλίγα γιὰ τὴ δραστηριότητα τοῦ Ἰ. Κάλφογλου.